

Z NOVÉ LITERATURY

Barbara Krzemieńska, Boj knížete Břetislava I. o upevnění českého státu (1039 – 1041). Rozpravy ČSAV, Řada společ. věd, roč. 89, č. 5, Academia, Praha 1979, 76 str.

Každou práci na téma z dějin českého státu za feudalismu je třeba z hlediska právních dějin uvítat. Dvojnásobně to platí o nové práci B. Krzemieńské, která se řadou svých dosud vyšlých studií zařadila mezi přední znalce otázek českých dějin konce 10. a první pol. 11. století a která (viz na str. 52, pozn. 69) chystá pro nakladatelství Melantrich o Břetislavovi I. monografii, na niž dychtivě čekáme. Ačkoliv těžiště práce je ve zkoumání historických faktů s kritickým hodnocením literatury, zejména také polské, přece jde tu zároveň o závažný a cenný příspěvek nejen k osvětlení dramatických událostí z let 1039-1041, ale také – vezmeme-li v úvahu podněty, které obsahuje jaksi mimochodem – k mnoha otázkám, jejichž jádro je v oblasti dějin státu a práva, politických a právních institucí, a to jak z úseku dějin českých, tak i obecných (např. i ze vznikajícího práva kanonického).

Věrna svému v počtatě faktografickému zaměření ponechává autorka stranou speciální – nicméně velmi závažné – otázky jako je podstata onoho "bouřlivého sociálního hnutí" (str. 11, srov. opět jen neurčité "sociální hnutí" na str. 18) v Polsku, které "doprovázelo navíc" po smrti Měška II. "těžkou vnitřní krizi" v Polsku, právě tak jako smysl "myšlenky renovatio imperii Romanorum", které prý "Konrád II. v posledních letech své vlády nebyl příliš vzdálen" (str. 9). Hnězdenská dekreta Břetislavova autorka přijímá jaksi stydlivě (str. 14), přičemž svou poznámku, že "literatura o nich měla a má pochybnost" dokládá kupodivu jen J. Peiskrem (1905), jehož názor, ve své době ojedinělý (viz u Peiskra samého), byl podán tak, že jej nebylo lze brát vážně. Přitom překvapuje, že autorka, rodem Polka, neodkázala v této věci na dobře zpracované heslo "Dekrety Brzetysława I." v Słowniku starożytności słowiańskich I, 2, 1962, str. 334-335.

Pozornosti zaslouží (proti Fialovi) výklad autorky (str. 8-9) o rukojmích daných Břetislavem, i když zcela přesvědčivý není (srov. na str. 15, kde se zaznamenává dání rukojmí "opět").

Ocenit je nutno kladný přístup autorky k rozvoji raně feudální české státnosti a její principiálně negativní stanovisko k tezi, že snad český stát byl jakousi lenní složkou svého západního sousedství.

Výslovně odmítá autorka představy některých polských autorů (např. J. Beniaka, 1963), kteří považují český stát první pol. 11. století "za pouhou provincii říše" (str. 13) se všemi dalšími důsledky tohoto omylu. Mluví-li autorka přímo o české s u v e r e n i t ě za Břetislava, dostává se na stejnou linii jako naše nová právní historie, jež v tomto směru může B. Krzemieńskou jen podepřít. V této souvislosti ovšem čtenář velmi postrádá objasnění, čím ona "říše", o níž je stále řeč, vlastně byla. Také by jistě bylo vhodné alespoň se zmínit o legendárních jevech, jaké pozdější doba (viz u Dalimila), pokud už jde o poměr k římskému císaři, vytvořila a připsala na vrub právě doby Břetislavovy.

Kronice Kosmově dostává se, co do otázek české státnosti, v pohledu a postoji B. Krzemieńské velkého zadostiučinění. Jméno M. Wojciechowské jako překladatelky díla Kosmova do polštiny vypadlo na str. 40, pozn. 124 patrně nešťastným nedopatřením.

V. Vaněček

Folia historica Bohemica 1, Ústav československých a světových dějin ČSAV, Praha 1979, str. 358; příl. 11; mapa 1

Pod redakcí kolektivu pracovníků oddělení starších československých dějin Ústavu československých a světových dějin ČSAV vyšel první svazek sborníku Folia historica Bohemica, který má být dle záměru vydavatelů věnován studiu dějin feudalismu v naší zemi.

Hlavním obsahem předloženého svazku je soubor referátů ze sympozia Třinácté století v českých dějinách, které uspořádal Ústav československých a světových dějin ČSAV ve dnech 7. a 8. prosince 1978, tedy v roce 700. výročí smrti krále Přemysla Otakara II. Protože rozsah sborníku nedovolil pojmout všechny tehdy přednesené referáty, je předslán aspoň seznam všech přednášejících s názvy jejich přednášek a s uvedením míst, kde byly nebo mají být uveřejněny. Avšak i ona část referátů, která je zařazena ve Folia hist. Boh. (18 z celkového počtu 26), prokazuje velmi názorně, kterým směrem se bralo úsilí historiků nejrozumnější specializace při pokusu o nový pohled na naše 13. století. Není v této stručné anotaci možné probírat všechny příspěvky jednotlivě, ale i v povšechném ocenění je možno velkou většinu z nich uvítat s uspokojením a upozornit zvláště na výrazný podíl mladších pracovníků, kteří se již zařazují mezi vážné badatele o našem středověku. Neméně těší i tematická pestrost, když vedle příspěvků z dějin politických a hospodářských najdeme i příspěvky z diplomatiky, dějin

osídlení, dějin měst, mincovnictví, dějin státu, práva a správy, jakož i z dějin literatury a umění. U několika příspěvků by čtenář asi uvítal jejich širší znění a podrobnější dokumentaci v poznámkách, ale je zjevné, že i zde sehrál roli možný rozsah sborníku.

Kronika doplňuje vhodně obsah svazku zprávami o třech závažných vědeckých konferencích.

S nadějí a s napětím očekává nyní odborný čtenář příští svazky slibně započatého sborníku. Není pochyb, že sborník tohoto zaměření je nanejvýše potřebný a že by v něm bádání o středověku i pozdním feudalismu mohlo najít účelný publikační orgán, který by velmi mohl podnítit i hlubší spolupráci všech specialistů v daném okruhu historického zkoumání.

J. Kejř

Die Goldene Bulle - König Wenzels Handschrift /Vollständige Faksimile-Ausgabe im Originalformat des Codex Vindobonensis 338 der Österreichischen Nationalbibliothek/. Kommentar Armin Wolf. Graz, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt 1977, str. 53+ obr. příloha

Cisár Karel IV., ako najvýraznejšia panovnícka osobnosť druhej poloviny neskorého stredoveku, zapísal sa do dejín kodifikovaného práva o. i. Zlatou bulou - vlastne základným (v novodobej terminológii "ústavným") zákonom, ktorý v Nemeckej ríši platil až do zániku cisárstva v roku 1806. Prvých 23 kapitol Zlatej buly zverejnili 10. januára 1356 na norimberskom ríšskom sneme, kapitoly 24. až 31. pravdepodobne na ríšskom zhromaždení 25. decembra 1356 v Metách (Metz). Zlatá bula bola výsledkom Karlovho definitívneho víťazstva v ríši a jej vydanie slúžilo na upevnenie moci dynastie, nakoľko maximálne priaznivým spôsobom sa v nej upravili otázky ríšskej volby pre Luxemburgovcov.

Iluminovaný rukopis Zlatej buly nechal vyhotoviť český a rímsky kráľ Václav IV. v roku 1400 (ironiou osudu - práve v tomto roku ho štyria porýnski kurfirsti z rímskeho trónu zosadili). Bol to jeden zo zväzkov jeho bohatej knižnice, ktorú - rovnako ako celý rad vtedajších aristokratov - si vytvoril z nádherne iluminovaných rukopisných zväzkov. Ako vznikol a dopĺňal sa knižný fond tejto knižnice, podnes nič nevieme. O počte zväzkov takisto nie sú žiadne dochované správy. V roku 1455 sa však celkom bezpečne dokladá existencia minimálne 110 zväzkov. Počas kráľovho života zrejme knižnica alebo jej časti putovali s kráľom počas jeho častých striedaní pobytov na vidieckych sídlach (Točník, Žebrák, Kutná Hora, Nový Hrad pri Kunraticiach a pod.).

Knižnicu postihol rovnaký osud, ako väčšinu knižníc aristokratických bibliofilov tej doby. Vychýrenú knižnicu Karola V. získal vojvoda z Bedfordu a po jeho smrti sa zbierka rozpadla, knižnicu Jána z Berry po vojvodovej smrti rozpredali veritelia, viscontiovska knižnica sa stala korisťou Francúzov a podobne. Václavovu knižnicu postihol však osud oveľa krutejšie - veľká časť nádherných zväzkov je nezvestná. K rozdeleniu zbierky došlo zrejme hneď po Václavovej smrti 16. augusta 1419. V júli 1420 odviezol Žigmund po tajnej korunovácii poklad pražskej katedrály a zrejme tiež najcennejšie diela knižnice, uložené na Novom Hrade. Iba malú časť rukopisov zachránila kráľovna Žofia. V zázname o pozostalosti po nej (posledné roky života prežila v Bratislave), sa uvádza menovite 11 zväzkov, avšak ani jediný sa doposiaľ nepodarilo objaviť.

Časť rukopisov, ktoré mal Žigmund, sa dostala ako dedičstvo k Albrechtovi Habsburskému, potom k Friedrichovi III., a keď Albrechtov syn Ladislav Pohrobok dospel, požiadal listom v roku 1455 Friedricha III., aby mu vydal dedičstvo. Práve tento list obsahuje záznam o spomenutých 110 zväzkoch Václavovej knižnice. Friedrich sa však nemienil vzdať tohto pokladu, ktorý začlenil do svojej zbierky (v roku 1441 napr. nechal zaznačiť do rukopisu Zlatej buly svoje "ex libris" - devízu AEIOU) a Ladislavovi knihy nevydal. Roku 1493 zdedil zbierku Maxmilian I. a nechal jej časť odviezť do svojej innsbruckej rezidence. Túto časť zdedil Ferdinand, keď sa o dedičstvo delil s Karolom V.

Vtedy mala Zlatá bula inventárne číslo 158. V Innsbrucku ostali rukopisy do roku 1563, keď si ich chcela prezrieť Magdaléna, sestra Ferdinanda Tirolského. Po zistení, že knihy sú v úbohom stave a naliehavo potrebujú reštarovanie a preväzbu, previezol si ich Ferdinand Tirolský do svojej slávnej zbierky na zámok Ambras.

Po vymretí tirolskej vetve Habsburgovcov zlúčili ambraskú knižnicu s viedenskou Dvorskou bibliotékou a tak sa roku 1665 dostala Zlatá bula sem, kde ostala podnes - okrem krátkeho času v roku 1806, keď knižnicu evakuovali v čase napoleónskych vojen do Uhorska. V súčasnosti je zväzok iluminovaného rukopisu Zlatej buly z knižnice kráľa Václava IV. v depozitári Rakúskej národnej knižnice ako sign. - Codex Vindobonensis 338.

Podrobný komentár k tomuto zväzku je obsahom posudzovanej publikácie. Nádherné iluminovaný rukopisný zväzok obsahuje Zlatú bulu (Aurea bulla imperialis constitutionem), list o nástupníctve Václava IV. (Epistola de successore), pojednanie o príhodnom čase k ťaženiu do Talianska (Tractatus de habilitate tempo-

r i s a d p r o c e s s u m v e r s u m I t a l i a m) a súpis miest a hradov v Toskánsku, ktoré boli členmi protiríšskej ligy (C i v i t a t e s e t c a s t r a).

Autor komentára k tomuto zväzku, Armin Wolf, rozčlenil svoje pojednanie do jednotlivých oddielov. Na úvod je opis histórie rukopisu. V nej sa autor zmieňuje tiež o celkovej bibliofilskej atmosfére v čase panovania Václava IV. a uvádza v prehľade celý rad mien tých, s ktorými zrejme Václav prišiel do kontaktu pri sústreďovaní svojej vychýrenej zbierky. Dve schémy potom uvádzajú bibliofilov spomedzi Václavovho príbuzenstva, ďalšia je prehľadom vlastníctva a držby Cod. Vind. 338.

Ďalšia časť komentára sa zaoberá detailne vonkajším opisom rukopisu a jeho textu, miniatúr v ňom obsiahnutých, a v grafickom prehľade uvádza toskánske mestá, ktorých sa dotýka spis "Tractatus", ako aj prehľad skritorov jednotlivých častí rukopisu.

Časť o význame rukopisu opisuje zrejmu motiváciu jeho vzniku, možné ciele, ktoré kráľ Václav IV. tým sledoval. Autor tu uvádza celý rad názorov spätých s okolnosťou Václavovho zosadenia a s vyhotovením iluminovaného rukopisu.

Štvrtá časť komentára sa zamerala na bibliografiu rozčlenenú na diela vzťahujúce sa k zväzku Cod. Vind. 338, ďalej k Zlatej bule, k talianskemu ťaženiu, k listu o nástupníctve a k zoznamu talianskych protiríšskych miest.

Autor komentára (Dr. A. Wolf, Max-Planck-Institut für europäische Rechtsgeschichte, Frankfurt) sa nesporne v svojej analýze pridržiaval celého profilu tých historických diel k predmetnej téme, ktoré vyšli v novšom čase, o. i. tiež podrobného komentára, obsiahnutého v obrazovej monografii od Josefa Krásu ("Die Handschriften König Wenzels IV., Wien 1971). Na záver je možné konštatovať, že vydanie faksimile rukopisu z knižnice Václava IV., ako aj komentár k tomuto dielu, sú dôstojným príspevkom ke karlovskému jubileu.

J. Tomeček

Bernward Castorph, Die Ausbildung des römischen Königswahlrechtes /Studien zur Wirkungsgeschichte des Dekretale "Venerabilem"/ Göttingen, Musterschmidt 1978, str. 145

Podstatná časť publikácie vznikla ako disertácia s pôvodným titulom "Die Entwicklung des römischen Königswahlrechtes und die Entstehung

des Kurkollegs im 13. Jahrhundert", pre účel opublikovania ju autor rozšíril o niektoré podstatné časti, predovšetkým v závere.

Pri skúmaní problematiky vychádza autor z predpokladu, že tradičná forma voľby kráľa v Nemecku prostredníctvom kniežat-voliteľov sa roku 1209 začlenením "Venerabilem" do "Compilatio III" po prvýkrát akcentovala ako kanonické právne potvrdenie celej procedúry. Pre toto tvrdenie prináša celý rad dôkazov z vtedajšieho i neskoršieho vývoja, spätého s voľbou rímskeho kráľa a s tým spätou korunovačnou procedúrou. Hlavný akcent práce je však na období od začiatku 13. storočia do roku 1273, v strede pozornosti sú spory a ich dôsledky, späté s voľbou v roku 1257. Vtedy obidvaja uchádzači o korunu v svojej argumentácii použili "Venerabilem" a v tomto súvisi sa vynára základný predpoklad kodifikácie hlasov siedmich kniežat ako voliteľov kráľa. Tento stav kúria potvrdila s voľbou Rudolfa Habsburského, a roku 1279 potvrdili títo siedmi volitelia, že svoje výsadné právo odvodzujú od poverenia, udeleného kúriou.

Z hľadiska českej právnej histórie je posudzované obdobie mimoriadne interesantné. Vrcholili v ňom dynastické snahy Přemyslovcov o korunu rímskeho kráľa (pričom český kráľ bol jedným zo siedmich kniežat-voliteľov). Autor síce neskúma vlastný profil problematiky politicko-právneho vývoja - v strede jeho pozornosti je exkluzívna téma vytvárania kolégia voliteľov a právne zakotvenie tejto skutočnosti - avšak určitým javom sa ani on vyhnúť nemohol. Platí to predovšetkým o voľbe roku 1273, ktorej sa Přemysl Otakar II. nezúčastnil. Autor síce sporné okolnosti zaregistroval, uvádza tiež protesty českého kráľa, avšak jeho záverom je konštatovanie o platnosti voľby.

K samotnému problému členstva českého kráľa v kolégiu siedmich kniežat-voliteľov sa autor odvoláva na monografické spracovanie tejto otázky, ktoré obsahujú diela západnej proveniencie: Frank R. Lewis "Ottokar II of Bohemia and the Double Election of 1257" (vyd. r.1937), Heinrich Mitteis "Die deutsche Königswahl. Ihre Rechtsgrundlagen bis zur Goldenen Bulle" (1944), Ottokar Lorenz "Die siebente Kurstimme bei Rudolfs I. Königswahl" (1855), Wilhelm Weizsäcker "Der Böhme als Obermann bei der deutschen Königswahl" (1940), Karl Zeuner "Die böhmische und die bayerische Kur im 13. Jahrhundert" (1905). Monografia uvádza na záver obsahlu bibliografie k celému profilu problematiky.

J. Tomeček

**Lidmila Dědková, Ochranná municipální města v Čechách,
Studie o vývoji a postavení poddanských měst a jejich správy
po Bílé hoře, Sborník archivních prací, XXVIII.(1978), 292-355**

Studie L. Dědkové je prací historika-archiváře v nejlepším slova smyslu. Autorka dovede psát s velkým smyslem pro historickou konkrétnost a fakticitu; čtenáři nenabízí lesklé a málo podložené syntézy. Naopak nastavuje zrcadlo životu tak, jak skutečně v minulosti probíhal. Způsob, jakým na omezeném počtu stran (platí to přesto, že studie má rozsah malé monografie) přetlumočila velké množství bohatého materiálu, jakým dovede sledovat únavnou mluvu dobových dokladů a neztratit nit svého líčení, zaslouží uznání. Slova uznání se nemohou vyhnout ani volbě tématu. Municipální, někdy i ochranná municipální města jsou pojmem, se kterým se sice setkáváme v literatuře, s nímž však zároveň byla vždy i spojena určitá míra bezradnosti. Tu chce autorka odstranit a je třeba říci, že její úsilí se daří. Volí metodu reprezentativního výběru: její studie je vlastně jakýmsi přehledem vývoje několika významných měst, jež náležela v posledních stoletích feudalismu do kategorie měst municipálních (Turnov, Jičín, Náchod, Litomyšl, Jindř. Hradec, Třeboň, Roudnice, Benešov u Pr.). Přesto, že D. nechce generalizovat, její výzkum má obecnou hodnotu. Je to patrné i z toho, že má řadu významných "vedlejších produktů". Ve snaze vysvětlit, čím municipální města byla a jak v nich vývoj probíhal, odhaluje totiž dosud málo zdůrazňovanou stránku našeho vývoje, jmenovitě v 18. stol. Jde o tak významnou oblast, jakou jsou sociální rozpory, ba možno přímo říci třídní boje. Obvykle převládá mínění, že měšťané poddanských měst stáli jaksi stranou těchto krajních projevů sociálního napětí. Je to dáno mimo jiné tím, že tuto oblast zpravidla posuzujeme z hlediska selských povstání. Ve studii D.-vé se nám však rýsuje ještě cosi jiného: téměř každé významnější město prochází na konci 17. a na počátku 18. stol. nějakým sporem s vrchností, ať již jde o městské výsady, osobní svobodu měšťanů či o samosprávné postavení obce. Způsob, jakým měšťané naznačené spory prožívají, nemá někde daleko k patosu známého příběhu Jiráskových Psohlavců. Dějiny venkovských měst jsou v tomto směru znamenitým příkladem, jak narůstalo měšťanské sebevědomí, ale i toho, jak se jeho projevy radikalizovaly. To je nepochybně něco, co příští historický pohled nemůže ponechat bez povšimnutí. Jinak dospívá autorka asi k těmto závěrům: města, která se v 18. stol. označují jako municipální (výraz zobecňuje právě až v průběhu tohoto století - v tom je třeba s autorkou souhlasit; dodat je snad možno to, že původně šlo zřejmě o označení neoficiální) jsou bez výjimky významná poddanská města, která v průběhu svého vývoje získala rozmanité výsady, jež je v něčem přibližovaly

královským městům (např. pokud šlo o osobní postavení měšťanů, obecní samosprávu apod.). Přesně obsah těchto výsad nelze vymezit; určitý význam tu měla snad i města, která původně vznikla jako královské, později však (např. zástavami) klesla do poddanské závislosti (někdy bývají označována jako ochranná v užším smyslu). Autorčina zjištění dobře zapadají i do dalších úvah, jež se mohou na okraji její práce objevit. Jde především o původ samotného označení municipální město. Zdá se, že tento výraz si osvojilo naše 18. století z publicistické literatury, ve které v Německu v 17. stol. nabyl tento starý antický a římský pojem nového významu (jedním z prvních, ne-li vůbec prvním, kdo se takto vyjadřuje je Ph. Knipschild): byla jím označována města, která - na rozdíl od říšských - podléhala moci německých zeměpánů. Zajímavé jsou i některé významové odstíny, které byly zřejmě u nás s dotčeným pojmem, zvl. na přelomu 18. a 19. stol., spojovány; snad by bylo možno tvrdit, že spolu s rozkladem feudálních vztahů narůstala snaha rozšiřovat pojem municipálního města i na drobná městečka (např. Kostetzký). Univerzitní teze z r. 1746, o které se autorka zmiňuje, je nepochybně teze Königsmannova a Hildtova.

V. Urfus

Jaroslav Pánek, Hrdelní soudnictví města Příbramě v 17. a 18. století, Příspěvek k poznání pozdněfeudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k metodice studia jeho dějin, Středočeský sborník historický 13, 1978, 87-195

Další Pánkova práce o pozdněfeudální trestní justici navazuje ve všem na jeho předchozí a dále rozvádí metodická východiska, která v nich autor již dříve úspěšně uplatnil. Je také opět rozdělena na narativní a tabulkovou část (která tu dokonce zahrnuje většinu publikovaného textu). Přesto však - a nebo právě proto - si studia věnovaná Příbramí zaslouží samostatný zřetel. Především je tu dostatek materiálu, aby bylo možno na jeho podkladě shrnovat a pronášet obecně zaměřené soudy. Z těchto obecných rysů zaslouží pozornost zejména dva: v první řadě je to rejstřík užívaných trestů; i tady je možno hovořit o určité pozvolné "humanizaci" trestního soudnictví, kterou by bylo možno spatřovat v tom, jak se více a více vžívá trest odnětí svobody, popř. trest nucených prací. Tomu zčásti odpovídá to, co Pánek ukázal ve svých dřívějších pracích. Nového příděchu nabývají tato zjištění - a s tím právě souvisí druhý pozoruhodný rys přítomné práce - tím, že jsou opřena o doklady z města sice venkovského, relativně však lična-

tého, kde navíc každoroční poutě vytvářely zvláštní podmínky poměrně vysokého pohybu obyvatelstva. Jak autor právem zdůrazňuje, tato poněkud zvláštní atmosféra vedla k opakujícímu se vzestupu drobné kriminality. Lze-li říci, že se u nás v 18. stol. do určité míry již přežívají tradiční drastické formy feudální justice, je ovšem stejně tak třeba zdůraznit, že výkon soudnictví na poli trestního práva má stále ještě řadu znaků, které byly pro feudální soudnictví vždy přeznačné (velká arbitrárnost v ukládání trestů, trestní postih za pouhé podezření bez prokázané viny, vynucenné přiznání apod.). Bylo by jistě zajímavé - a Pánkem snesený materiál by to snad již umožnil - zkoumat bezprostřední vliv Josefiny, tedy trestního zákoníku Josefa I., na naši venkovskou pozdněfeudální justiční praxi.

V. Urfus

Heinrich Strakosch, Privatrechtskodifikation und Staatsbildung in Österreich (1753-1811), München 1976, 92 s. (vyšlo zároveň ve vídeňském Verlag für Geschichte und Politik)

Těžiště této souhrnně napsané práce není v nových objevech. Její přitažlivost spočívá v autorově schopnosti shrnout známé poznatky, ostřeji prokreslit souvislosti a doplnit takto získaný obraz dalšími podrobnostmi. Cíl, jenž je tu v první řadě sledován, je snaha zasadit úsilí o jednotnou kodifikaci civilního práva v Rakousku do rámce tereziánského a josefinského administrativního a státoprávního centralismu, a to pokud možno v širokém kontextu ekonomického a společenského vývoje habsburských zemí. Pro českého čtenáře většina těchto závěrů není překvapením. Tomu odpovídá i to, jak autor líčí hlavní fáze zmíněných kodifikačních pokusů. Svou pozornost soustřeďuje především na vypracování osnovy Tereziánského kodexu a její odmítnutí; dále pak, jak je ostatně samozřejmé, na kontrast tak řečené Martiniho osnovy a konečné podoby rakouského zákoníku, která byla dílem Zeilleroým. Význam Strakoschovy studie může spočívat, jak lze soudit z prvních, i když zatím dílčích ohlasů, patrně v tom, že obnoví diskusi o některých otázkách spadajících do jejího tematického orkuhu (srv. recenzi Herberta Hofmeistera v "Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germ. Abt., 95/1978/, 364-5). Jednou z nich je, jak se zdá, staronová problematika osnovy Tereziánského kodexu a její hodnocení. Anglicky psaná práce - Henry E. Strakosch, State Absolutism and the Rule of Law: The Struggle for the Codifikation of Civil Law

in Austria 1753-1811, Sidney 1967, Univ. Press, 267 s. - mi zůstala nepřístupná a nemohl jsem ji proto v této souvislosti posoudit.

V. Urfus

Stanisław Salmonowicz, Narodziny nowożytnej myśli kodyfikacyjnej w Europie, Czasopismo prawno-historyczne, XXIX., 1977, 77-104;
Katarzyna Sójka-Zielińska, Le droit romain et l'idée de codification du droit privé au siècle des Lumières, in "Le droit romain et sa reception en Europe", ed. par H. Kupiszewski et W. Wołodkiewicz, Editions de l'Université de Varsovie 1978, 181-194

Oba příspěvky polských právních historiků jsou nejen obsahově zajímavé, nýbrž v jistém smyslu i reprezentativní. Dotýkají se totiž otázek, které se v poslední době ocitají v popředí pozornosti evropské právní historie a které naopak u nás zůstávají zatím spíše za jejím obzorem. Jedním z důležitých metodických požadavků každého historického poznání - o právní historii to platí stejně, ne-li dokonce ještě více - je umění přetlumočit pojmy, užívané v minulosti a vyjadřující názory a stanoviska lidí své doby, novodobými výrazovými prostředky. Je to zvláště obtížné tam, kde jde o označení homonymická, jejichž obsahové odtínění se mění. Příkladem je i legislativní pojem kodexu, tedy podle našeho chápání kodifikace. Práce posledních let (Vanderlinden, Gagnér, Coing) tu přinesly řadu nových podnětů. Salmonowicz se k těmto otázkám neobrací poprvé. V osobní bibliografii má již několik významných položek, jež se dotýkají této problematiky, i když jeho dosavadní interest náležel především trestnímu právu. Přítomná studie potvrzuje rozhodující význam právníckého humanismu a období racionální přirozenoprávní teorie pro vznik novodobých představ o kodifikaci. Přelomem bylo nepochybně 16. stol.: v jeho průběhu je třeba hledat proměnu starších názorů (kodifikace = uspořádání a upevnění dosud platného práva) a jejich nahrazení novými (kodifikace jako systematický legislativní akt přinášející zcela novou úpravu). - Sójka-Zielińska, autorka nedávno vyšlé monografie o velkých civilněprávních kodifikacích, zaměřila tentokrát svůj zájem úžeji. O významu této tematiky pro vytčený okruh nelze ovšem v nejmenším pochybovat. Otázky, jimiž se zabývá, byly sice již v literatuře sledovány; zmíněný pohled však postrádal většinou soustavnosti a do značné míry i důrazu, který na něj právě autorka klade. Jde v podstatě o dvojaký postoj školy racionalistického přirozeného práva (a před ní i právníckého humanismu) k výsledkům recepce a římskému právu vůbec. Jak známo, přirozenoprávníci

sice autoritu římského práva na jedné straně oslabovali, nahrazující římské právo ideálním právem přirozeným, na druhé straně však řada jejích příslušníků právě v římskoprávních institucích spatřovala naplnění přirozeného rozumu. Že tato hlediska měla velký význam v ideovém zdůvodnění novodobých buržoazních kodifikací, je zbytečné dodávat, název práce to vyjadřuje sám.

V. Urfus

Valentin Al. Georgescu - Petre Strihan, Judecata domnească în țara Românească și Moldova (1611-1831). I. Organizarea judecătorească, 1. (1611-1740). Editura Academiei RSR, București 1979, 218 str.

V první části prvního oddílu široce rozvrženého díla o dějinách panovnického soudnictví na konci feudalismu ve Valašsku a Moldavsku podávají autoři nejen plastický obraz soudní organizace, ale zároveň pestrý a bohatý přehled vývoje politické, ústavní a správní organizace tohoto historického jádra rumunského státu na počátku novověku. Současně je to i významný příspěvek k dějinám vztahu mezi pozdně feudálními stavy (v nichž hlavní roli mají velmoži-bojaři) a místní panovnickou (knížecí) mocí, která je nucena stále se vyrovnávat na jedné straně s tlakem šlechty zdola, na druhé straně pak s tlaky turecké (původně byzantské) moci z východu a habsburské (původně uherské) moci od západu. Kníže (domnul) uplatňuje od 16. stol. tendence absolutistické, což má důsledky v celé soustavě státního aparátu, jehož jednotlivé složky vykazují do značné míry slovanský původ, jak se to nejlépe jeví v jejich úředním označení (vorník, ispravník, starosta, postelník, pohárník aj.).

Pokud jde o panovnickou ideologii, zdůrazňují autoři charismatický a thaumaturgický (moc zázračně uzdravovat) ráz starorumunské knížecí moci, což má kořeny v byzantských tradicích.

Se zvláštním zájmem sleduje středoevropský čtenář analýzu pravomoci "bánů", jejíž těžiště bylo v soudnictví a která z "velkého bána" činila druhou osobnost ve státě hned po knížeti. Český právní historik vzpomíná pak při četbě tohoto díla (na str. 199-216 je opatřeno svědomitým francouzským resumé) na velkou osobnost Karla Kadlece (zemřel 1928), který první zaměřil při studiu dějin státu a práva u Slovanů pozornost také na oblast Rumunů, kde, jak se znovu a znovu potvrzuje, v tomto ohledu čekají právněhistorickou slavistiku velké možnosti (srov. např. také v Právněhistorických studiích, 23, 1979, str. 326).

V. Vaněček

**Bürokrácia és közigazgatási reformok Magyarhonban. Usporiadal
Andor Csizmadia. Budapest, Gondolat 1979. 585 strán**

Autor pripravil edíciu prameňov k problematike vzniku byrokracie v Uhorsku a začlenil do nej najrôznejšie návrhy na reformu správy od obdobia vyhnania Turkov z Uhorska až po vznik systému rád (národných výborov) v povojnovom Maďarsku. V úvodnej časti, na stranách 5-36 publikuje štúdiu, v ktorej právnohistoricky komentuje jednotlivé návrhy na reformu správy.

V prvej časti sú najzaujímavejšie tzv. Einrichtungswerk (1688), Úprava Márie Terézie županom (1768) a Pastiersky list cisára k štátnym úradníkom (1784). Okrem toho tu nájdeme názory maďarských jakobínov a návrh uhorskej ústavy venovaný Napoleónovi (1809). Z obdobia reforiem (pred rokom 1848) tu nájdeme "Reformu" Józsefa Eötvösa, návrh zákona o municipálnych voľbách (1843-44) a návrhy z Metternichových spisov ohľadne Uhorska (1844-1846). V tretej časti, situovanej do obdobia po buržoáznej revolúcii do r. 1900 sú to pozoruhodné návrhy na reformu správy od Kolomana Tiszu, ďalej emigrantské plány Ľudovíta Kossutha o obci, župe a vláde, a rôzne návrhy o organizácii miest a obcí z rokov 1894-1899. Po ďalšom období od r. 1901-1918 zaraďuje autor hneď kontrarevolučné obdobie Horthyho, vynechávajúc reformy buržoázne-demokratického obdobia a obdobia Maďarskej republiky rád, čo zdôvodňuje v úvodnej štúdií.

Chrestomatia prameňov končí obdobím od oslobodenia do zavedenia systému rád (národných výborov), a tým hlboko načrela do problematiky organizácie správy v období prechodu k socializmu.

Pôvod prameňov je starostlivo vyznačený, v úvode prameňa býva umiestnený komentár pre porozumenie okolností, za akých dokument alebo návrh vznikol a všetky pramene sú preložené do maďarčiny. Zbierka poslúži najmä ako podkladový materiál pre dejiny správy, dejiny miest a najmä pre dejiny politických ideológií.

L. Bianchi

**A szocialista jellegű állam- és jogrend kialakulásának kútfoi.
Válogatott dokumentumok a szovjet hatalom állam- és
jogrendjének kialakulása időszakából /Pramene k formovaniu
štátneho a právneho poriadku socialistického charakteru.
Výber dokumentov z obdobia formovania štátneho a právneho
poriadku sovietskej moci/. Budapest 1979, 281 s.**

V sérii publikácií, ktorá vychádza pod názvom "Összehasonlító jogtörténeti tanulmányok" (Štúdie z porovnávacej právnej histórie) vy-

šiel tento zborník označený ako "Az ELTE Állam- és jogtudományi kar egyetemes jogtörténeti tanszék kiadványa" (Publikácia Katedry všeobecných dejín práva na Fakulte štátu a práva Univerzity Eötvöse Lóránta). Zborník redigoval István Kállay.

V preklade do maďarčiny sa uvádzajú texty najdôležitejších právnych a zákonodarných opatrení revolučných a vládnych orgánov sovietskej moci z obdobia od 6. novembra 1917 do 31.1.1924. Potom nasleduje úplný text trestného zákonníka pre RSFSR z r. 1922 a ďalšie doplnujúce predpisy k nemu z neskorších rokov. Tak sa dostáva do rúk záujemcov a najmä poslucháčov práv zbierka textov právnych prameňov, ktoré zohrali historickú úlohu v dejinách prvých rokov sovietskej moci. Poslúži ako prameň k právnohistorickým štúdiám a ako príručka na praktické cvičenia pri vysokoškolskej výuke.

V dodatku k tejto zbierke je maďarský preklad článku, ktorý vyšiel v slovenskej pôvodine v časopise Právny obzor r. 1970 pod názvom "Zo súčasnej maďarskej právnej historiografie". Pochádza od autora tejto anotácie a obsahuje okrem iných aj tézy, ktorú sú adresované aj maďarským právnym historikom. Lebo sa v nich zdôrazňuje, že súčasní slovenskí a maďarskí právni historici sú pri svojej bádateľskej práci navzájom odkázaní na dosiahnuté výsledky svojho výskumu. Bez zreteľa na to je právnohistorický výskum či na Slovensku, a či v Maďarsku prinajmenej pre obdobie do r. 1918 kusý.

Na záver sa ešte uvádza zoznam od r. 1966 vydaných 12 publikácií Katedry všeobecných dejín štátu a práva Právnickej fakulty v Budapešti.

J. Karpat

**Kemény G. Gábor, Kapcsolatok vonzásában /Príťažlivosť stykov/,
Madách, Bratislava 1977, 194 s.**

Vo vydavateľstve maďarskej národnej skupiny v Československu vyšla zbierka štúdií tohto maďarského historika, ktorý pochádza z územia Slovenska a v oblasti historiografie je dobre známy ako autor veľkej, mnohoveľkovej edície prameňov k dejinám národnostnej otázky v Uhorsku. Mimoriadnu záslužnosť tejto edície zvyšuje ešte okolnosť, že časť vydaných prameňov medzi časom navždy zanikla.

Štúdie, ktoré obsahuje táto zbierka, majú byť príspevkom k dejinám snáh o dobre myslené dorozumenie medzi národnosťami niekdajšieho Uhorska. V danom prípade zameral autor svoju pozornosť na kultúrne styky medzi maďarskými a slovenskými, ale aj českými kultúrnymi a

politickými predstaviteľmi. Štúdie vypracoval na podklade hojných archívnych a publicistických materiálov. V snahe založiť svoje poznatky na ľudovej báze úvodom umiestil pozoruhodnú štúdiu o štrajku baníckeho ľudu v Banskej Bystrici v rokoch 1525-26. Na to nasleduje stat' o tom, ako známy priekopník zrovnoprávnenia uhorských národností Lajos Moesáry, politicky umlčaný vládnuúcimi triedami Uhorska, udržoval čulé styky so slovenskými kultúrnymi predstaviteľmi, a to najmä s predsedom Slovenskej muzeálnej spoločnosti Andrejom Kmeťom. Obdobné zameranie má štúdia o slovensko-maďarských kultúrnych stykoch v období pôsobenia štúrovcov. Ako významný pokus o maďarsko-české kultúrne zblíženie kvalifikoval autor činnosť profesora budapeštianskej univerzity Riedla. Osobitne sledoval maďarsko-slovenské literárne a osvetové styky v období vyrovnania a potom neskôr v 70 tých rokoch. Poukázal na edície ľudovej poézie nemaďarských národov Uhorska v 19. stor. Zhodnotil pôsobenie tlačového atašé československého vyslanectva v Budapešti Antana Straku v 30-tých rokoch tohto storočia. Menovaný sa zaslúžil o populárizáciu českej a slovenskej literárnej kultúry v Maďarsku. V poslednej štúdii poukázal na účasť maďarských publicistov pri riešení národnostných otázok po prvej svetovej vojne.

Táto zbierka prináša hodnotné postrehy historika mimoriadne rozhľadného v národnostnej otázke Uhorska. Hodnotu publikácie ešte zvyšuje veľmi bohatý poznámkový aparát s rozsiahlymi údajmi o prameňoch a literatúre. Taktiež hodnotný je menný a vecný register.

J. Karpat

**Stanislav Matoušek, Ku genéze československej štátnosti,
Historické predpoklady, Univerzita Komenského, Bratislava
1978, 176 str., ofset**

K dosavadní, nikterak chudé, literatuře o vztazích mezi Čechy a Slováky v minulosti přichází knihou Stanislava Matouška z oblasti věd o státu a právu závažný příspěvek, jehož význam je tím větší, že je vydán v roce 60. výročí vzniku Československa v edici bratislavské univerzity. Registrujeme-li zatím vyšlé (do konce r. 1979) dvě recenze,^{*)} umožňuje nám to, abychom s poukazem na ně věnovali na tomto místě záslužné Matouškově práci jen velmi stručnou anotaci.

^{*)} Právník, 118, 1979, str. 878-880 (L. C i b u l k a); Právní obzor, 62, 1979, str. 747-749 (M. P o s l u c h).

Autor volně spojil osm kapitol zabývajících se klíčovými resp., jak sám říká, "uzlovými" jevy v tisíciletých dějinách české, slovenské a československé státnosti. Zatímco předmětem prvních tří kapitol (do str. 60) je vývoj za feudalismu zaujímající více než deset století, dalších pět kapitol zkoumá na str. 61-146 dějinné proměny od r. 1848 do r. 1914, aby pak posledních 5 stránek bylo věnováno "Stručným závěrům". Již tímto rozvržením je dáno, že těžiště práce leží v rozboru vztahů, jak se vytvářely za prvních šest desetiletí epochy kapitalismu, kde také vlastní badatelský přínos autora jako specialisty v oboru práva ústavního (státního) může být nejvydatnější.

Pro epochu feudalismu je třeba vysoce ocenit svědomité využití a syntetizování rozsáhlé literatury (celkový seznam na konci má 547 položek), kterou autor cituje úsporným způsobem, běžným dosud převážně ve vědách přírodních a lékařských. Vedle těchto odkazů v hranatých závorkách jsou za jednotlivými kapitolami ještě některé poznámky, na něž se v textu odkazuje jinými čísly (bez závorek). V některých pasážích (např. na str. 98-99) však čtenář odkazy na literaturu a prameny postrádá, ač by tu nebyly zbytečné.

V celé knize defiluje před námi bezpočet historických problémů, které se soustřeďují zejména na období raně feudální, předhusitské a husitské, ale ovšem i na stavovskou monarchii a období absolutismu. Někde se autor pokusil o šťastnou syntézu dosavadních poznatků, jinde alespoň záslužně poukázal na otázky, jež bude muset řešit další bádání. Platí to ostatně i o samém pojmu "státnost", jenž v dosavadní literatuře nemá vždy stejný obsah.

Matouškovu knihu, podnětnou a velmi prospěšnou, uvítají všichni, jimž leží na srdci vědecké zkoumání tisíciletých kořenů našeho dneška a kteří Matouškovy teze o historických souvislostech a proměnách česko-slovenských vztahů budou dále zkoumat a prověřovat.

V. Vaněček

**Studien aus der neueren europäischen Verwaltungsgeschichte
unter der Redaktion von Andor Csizmadia und Leslav Pauli,
Pésc, 1978, 113 s.**

Sborník, jenž je plodem spolupráce maďarských a polských právních historiků je věnován otázkám studia novějších správních dějin, k němuž - jak vysvětlují pořadatelé v společné předmluvě - daly v průběhu sedmdesátých let podnět symposia v Siklosi (1972), Budapešti (1977) stejně jako XX. kongres Společnosti Jean Bodina ve Varšavě (1976). Jestliže již orientace na správní dějiny poskytla souboru příspěvku

pevný tematický rámec, doplňuje sladěný charakter sborníku i okolnost další, neboť ve většině příspěvků sáhli účastníci k důvěrně známé domácí problematice. S výjimkou studie úvodní *Ein Modell des englischen "Local government" aus dem XIX. JH.*, kde Kazimierz Baran podrobil rozboru změny, jimiž prošel systém anglické místní správy v průběhu 20. století a případně rozvedl zásadní odlišnosti anglického vývoje od poměrů na kontinentě, zapadají ostatní příspěvky do problematiky maďarských a polských správních dějin, přičemž specifičnost polského vývoje dovolila, aby mohly být dotčeny otázky správního vývoje v Prusku i Rusku. Irena Malinowska-Kwiatkowska v stati *"Diener des Staates" in den Vorschriften des Preussischen Landrechts vom 1794* (s. 37-45) seznamuje s prvotními předpisy určujícími právní postavení pruského úřednictva jak bylo 1794 kodifikováno v rámci pruského zemského práva. Leslav Pauli ve studii *Bemerkungen über die Organisation von Dorfgemeinde im Herzogtum Warschau (1807-1815) und im konstitutionellen Königreich Polen (1815-1831)* (s. 50-74), rozebírá proměny postavení vesnické samosprávy i právního postavení venkovského obyvatelstva v období Varšavského vévodství i pozdější kongresovky před konečnou assimilací polských poměrů se stavem v carském Rusku, jak se pro ni rozhodla carská vláda po polských povstáních. Více chronologicky než tematicky na Pauliho studii navazuje Czesław Wrona, který v práci *Die Reform der Landesselbstverwaltung in Russland aus dem Jahre 1864* (93-112) objasňuje rozsah ruských reforem z r. 1864 a probírá působnost jednotlivých samosprávních územních celků. Z maďarských autorů věnoval Andor Csizmadia svůj příspěvek dohlédací působnosti uherského ministerstva vnitra nad samosprávou po první světové válce (*Die Aufsicht des ungarischen Innenministeriums über die örtliche Selbstverwaltungen zwischen den zwei Weltkriegen*, s. 15-36), v níž se zřejmě projevíly utužující tendence, zatímco János Szita podnikl sondu složité geneze všeobecné daňové povinnosti v revolučních uherských letech. (*Die Einführung der allgemeinen Steuerpflichten in Ungarn*, s. 75-92.) Předností všech příspěvků je stručná pregnantní forma i pečlivý vědecký aparát.

K. Kučera

Pál Horváth, Vergleichende Rechtsgeschichte. Wissenschaftsgeschichte und Methodik. Akadémiai Kiadó, Budapest 1979. 363 s.

Vo zväzku 20 z r. 1977 týchto Štúdií vyšla na str. 281-285 obširná recenzia maďarského diela Pála Horvátha z r. 1974, v ktorom sa tento

právny historik zaoberal otázkami dejín vied a metodiky v oblasti právnej histórie. Urobil tak s osobitným zreteľom na uhorskú, resp. maďarskú právnu historiografiu a na aplikáciu porovnávacej metódy v právnej historiografii vo všeobecnosti. Toto dielo preložil do nemčiny Károly Kruchina a vyšlo r. 1979 vo vydavateľstve Maďarskej akadémie vied. Oproti maďarskej pôvodine je hlavný rozdiel v tom, že z 10 záhlaví pôvodiny vystalo záhlavie IV. a V., v ktorých autor na vyše 100 stranách pôvodiny analyzoval a hodnotil životné dielo Ignáca Franka. Hoci význam tohto popredného uhorského právnika pre právnu historiografiu Uhorska bol nesporne veľký, predsa vynechaním statí o jeho diele nemecký preklad nijako neutrpel. Ba naopak, zvýšila sa adresnosť tohto prekladu cielená pochopiteľne na nemaďarských čitateľov. Lebo osobnosť Franka v oblasti historiografie štátu a práva má skôr vlastivedný význam pre dejiny niekdajšieho Uhorska. Oproti tomu toto nemecké vydanie autorovho diela svojím významom ďaleko presahuje súčasnú maďarskú kultúrnu oblasť. Veď je rečovo prístupné najširšiemu okruhu záujemcov v európskom, ba svetovom meradle.

Pokiaľ ide o systematiku a hlavný obsah diela, stačí tu odkázať na v úvode spomenutú recenziu. No k tomu sa žiada dodať, že už v samotnom podtitule prekladu sa stručne charakterizuje dvojaké zameranie diela. To je predovšetkým príspevok k dejinám vedeckého odboru historiografie štátu a práva. Táto zložka spisu zahŕňa prvých päť záhlaví a orientuje sa predovšetkým na dejiny uvedenej historiografie v Uhorsku, resp. potom v Maďarsku. Pravda, tieto dejiny sa chápu v širokých európskych súvislostiach. Pritom sa staršie výsledky historiografie hodnotia a podrobujú kritike z marxistického hľadiska. Druhá časť spisu sa zameriava viac na súčasnosť a v nej sa rozoberá uplatnenie porovnávacej metódy v právnej historiografii. Táto časť svojím záberom ďaleko presahuje niekdajší územný priestor Uhorska, resp. súčasného Maďarska. Zužitkúvajú sa v nej hlavne výsledky komparatistiky v oblasti právnej historiografie, ktoré dosiahli sovietski bádatelia, ako aj právni historici v ostatných socialistických krajinách. Na podklade týchto výsledkov potom budoval autor svoju vlastnú koncepciu komparatistiky v právnej historiografii, ktorej je horlivým priekopníkom.

Niektoré doplnky oproti maďarskej pôvodine sa ukazujú v poznámkovom aparáte. Týkajú sa najmä výsledkov bádania sovietskych autorov. Ale poukazuje sa aj na význam spolupráce československých a maďarských právnych historikov. Osobitne treba vyzdvihnúť kvalitu prekladu, lebo prekladateľovi sa podarilo veľmi úspešne zdolať ťažkosti spojené s prekladáním maďarských textov do indoeurópskych jazykov. Okrem toho vykonal aj štylistické upravy pôvodiny. Preto celkove je preklad do-

konca prístupnejší než pôvodina aj takému čitateľovi, ktorý síce ovláda maďarčinu, ale pritom táto reč nie je jeho materčinou. Škoda len, že preklad nedali kontrolovať povolaným odborníkom, aby o. i. prekontrolovali citácie literatúry slovenských autorov. Lebo takto sa z pôvodiny preniesli aj do prekladu mnohé chyby v písaní mien a knižných názvov. Rušivo pôsobí napr., že sa dôsledne uvádza meno veľmi známeho českého právneho historika Kadleca ako "Kadleč". Veď aj v takejto súvislosti stačilo nadviazať na spoluprácu právnych historikov socialistických krajín, ktorú autor právom tak veľmi zdôrazňuje a ľahko sa mohla zamedziť takáto rušivá stránka ináč veľmi významnej publikácie. Žiadalo sa tiež, aby sa upozornilo v publikácii na to, že ide o preklad z maďarskej pôvodiny, ktorá vyšla r. 1974. To najmä pre takých záujemcov, ktorí náhodou nemajú vedomosť o maďarskej pôvodine a prípadne ovládajú maďarčinu aspoň natoľko, že im čítba nerobí ťažkosti.

Týmto prekladom sa dostáva pred fórum svetovej vedeckej verejnosti výsledok dlhoročnej práce autora, v ktorom nielen sprostredkuje doterajšie poznatky druhých bádateľov, ale prichádza aj s vlastnými podnetmi. Tak sa otvára možnosť diskusie najmä o porovnávacej metóde v právnej historiografii, a to predovšetkým na úrovni výskumu, ktorý prebieha v socialistických krajinách Európy. V tom je priekopnícky význam tejto publikácie, pretože sa v nej zhrnuli námety na aplikáciu uvedenej metódy v celkom nových, pokrokových dimenziách.

J. Karpat

**Csizmadia Andor - Kovács Kálmán - Aszatalos László,
Magyar állam- és jogtörténet /Maďarské dejiny štátu a
práva/. Budapest 1978, 638 s.**

Vo zväzku 18, 1974, na str. 321-322 Právněhistorických studií sa referovalo o maďarskej učebnici dejín štátu a práva, ktorá vyšla r. 1972 ako prvá súborná a v knižnej forme vydaná príručka pre poslucháčov práva v Maďarsku, vydaná v podmienkach nového socialistického spoločenského zriadenia v tomto štáte. Už o dva roky bola rozobraná a preto kolektív troch autorov prikrečil k príprave tohto nového vydania, ktoré vyšlo r. 1978. Pritom autori zohľadnili požiadavky doby a toto nové vydanie priblížili obsahom k súčasnosti. To sa odrazilo na tom, že hlavný dôraz kládli na buržoázne obdobie. Lebo toto obdobie bezprostredne predchádzalo socialistickej súčasnosti, a preto možno skúsenosti, ktoré sa v ňom získali, v tejto súčasnosti najlepšie využívať.

Celkový rozsah druhého vydania je zhruba o 70 strán kratší. Účelná úspora priestoru v knihe sa dosiahla okrem iných aj tým, že autori dali menej podstatné časti textu vo väčšej miere než v prvom vydaní vysádzať petito. V systematike matérie upustili od toho, aby sa - ako v prvom vydaní - celkový obsah delil na dejiny štátu a práva za feudalizmu do r. 1848 a potom za jednotlivých fáz kapitalizmu. Namiesto toho sa v druhom vydaní dôsledne pridržajú rozdelenia látky na jednotlivé obdobia týchto dvoch spoločenských formácií, pokiaľ totiž tieto obdobia sú charakteristické práve len pre dejiny štátu a práva. Tak líšia obdobie feudálneho štátu do konca 13. stor., potom ďalšie do r. 1526 a tretie do r. 1848. Po tomto roku osobitne rozlíšili obdobie buržoáznej revolúcie, ďalej obdobie absolutizmu v rokoch 1848-1867 a napokon obdobie dualizmu rokov 1867-1918. Po rozpade Uhorska rozoznávajú obdobie buržoázno demokratickej revolúcie, potom obdobie Maďarskej republiky rád a nakoniec kontrarevolučné obdobie. Tým končí obsah učebnice.

Pre jednotlivé vyššie uvedené obdobia sa vždy na začiatku uvádza rozbor štátneho zriadenia a potom nasleduje rozbor právneho poriadku. Štátne zriadenie sa analyzuje v úzkej súvislosti so spoločensko ekonomickými podmienkami. Na to nadväzujú poznatky o ústredných a miestnych orgánoch verejnej správy, ako aj o súdnom zriadení. Rozbor právneho poriadku obsahuje vždy najskor údaje o právnych prameňoch a ich rôznych formách. Okrem toho sa pre celé obdobie feudalizmu (1000-1848) zhrnújú hlavné zásady súkromného, trestného a procesného práva. Tento spôsob podania sa používa aj pre obdobie dualizmu, kedy pribudlo ako nové odvetvie súkromného práva ešte obchodné právo. Rovnaký spôsob podania dejín týchto odvetví práva sa uvádza aj pre obdobie maďarskej buržoáznej revolúcie, potom pre obdobie Maďarskej republiky rád a pre obdobie kontrarevolučného štátneho zriadenia.

Celá učebnica sa delí na 14 kapitol, kým v prvom vydaní bolo 5 častí a tie sa delili na 1-4 kapitoly. V druhom vydaní sa kapitoly delia na tituly, ktorých počet závisí od rozsahu preberanej matérie. Niektoré tituly sa ešte delia na podtituly. K jednotlivým kapitolám alebo aj k rozsiahlejším titulom sa uvádza na konci literatúra, čo je cenné vodidlo pre hlbšie štúdium.

Vcelku poskytuje táto učebnica vo svojom druhom vydaní vylepšený ucelený obraz o dejinách štátu a práva v niekdajšom Uhorsku, resp. terajšom Maďarsku do r. 1945. Pretože sa pritom využili najnovšie výsledky bádania, poslúži ako významná orientácia aj pre bádateľov. To platí ostatne aj o bádateľoch v Československu, pokiaľ svoj výskum zameriavajú na dejiny štátu a práva na Slovensku, alebo pokiaľ uplatňujú porovnávanie so susednými krajinami.

J. Karpat

Roger S. Bagnall, The Administration of the Ptolemaic Possessions outside Egypt, Leiden, 1976, 286 stran

Bagnallova kniha "Správa ptolemaiovských držav mimo Egypt" vyšla v edici "Columbia Studies in the Classical Tradition", řízené Williamem V. Harrisem (ed.), W.T.H. Jacksonem, Paulem Oskarem Kristellerem a Waltherem Ludwigem.

Svou tematikou spadá do dějin státu a práva starověkého Egypta či, pokud bychom vzali v úvahu širší rámec, do dějin koloniálních soustav ve starověku.

Práce je upravenou verzí Bagnallový dizertace, předložené na univerzitě v Torontu v r. 1972.

Autor, opírají se o bohatý pramenný materiál a o řadu novějších monografií, podává nejdříve souhrnný úvodní výklad o ptolemaiovské správě v Egyptě, teprve pak si všímá jednotlivých zemí či držav mimo Egypt (Sýrie, Fénicie, Kyrenaiky, Kypru, maloasijských držav, držav v Egejském moři atd.). V rámci jednotlivých statí seznamuje čtenáře s historickým pozadím ptolemaiovského panství a se správou vojenskou, civilní, ekonomickou, soudní atd. V závěrečných kapitolách knihy pojednává o měně a oběhu peněz v ptolemaiovských državách (hl. VII) a o společných aspektech správy v té které državě.

Pečlivě vybavená kniha je doplněna přílohami, rejstříky (indexem řeckých slov, předmětovým rejstříkem a přehledem citovaných antických autorů a spisů), 3 mapami a seznamem zkratk, zastupujícím bibliografii.

S. Balík

Je. E. Lipšic, Pravo i sud v Vizantii v IV - VIII vv., Leningrad, 1976, 230 stran

Monografie Jeleny Emmanuilovny Lipšic "Právo a soud v Byzanci ve IV. - VIII. století" je jednou z prací, o něž se musí nepochybně opřít každé dílo, usilující o souhrnné zpracování problematiky dějin státu a práva v Byzanci.

Autorka, známá u nás řadou větších i menších prací, jako např. "Očerki istorii vizantijskogo obščestva i kul'tury VIII. - pervaja polovina IX. v." (Moskva-Leningrad, 1961) nebo "Ekloga" (Moskva 1965) aj., se zabývá v této knize řadou otázek našeho zájmu: právní vědou a jejími představiteli v Byzanci ve IV. - VI. století (hl. I a III), základními tendencemi rozvoje občanského práva ve IV. - V. století (hl. II), hlavními směry rozvoje byzantského práva v VI. století (hl. IV),

občanským soudním řízením ve IV. - VI. století (hl. V) a byzantským občanským právem v VII. - VIII. století (hl. VI). Autorka podala nejen přehled vývoje právní teorie, ale současně i praxe v rané Byzanci. Navíc, a to je třeba podtrhnout, se zaměřila i na rozbor otroctví, kolonátu, vlastnictví a držby, tedy institucí, jejichž hlubší poznání umožní proniknout do širší problematiky vzniku feudalismu v Byzanci.

Dílo je doplněno bibliografií (uvádí se jako "Seznam zkratek"), soupisem citovaných pramenných míst (sestavila I.V. S a v e r k i - n a), věcným rejstříkem a přílohami (faksimile Zemědělského a Námořního zákona).

S. Balík

**S. F. C. Milsom, The Legal Framework of English Feudalism,
Cambridge - London - New York - Melbourne 1976, XI - 201 stran**

Kniha S.F.C. Milsoma "Právní podoba anglického feudalismu" se zabývá vědecky závažnou problematikou, jejíž prozkoumání přispěje nepochybně k úplnějšímu obrazu právních dějin Anglie za feudalismu.

Autor knihy je znám řadou pozoruhodných větších a menších vědeckých prací, z nichž lze připomenout alespoň "Historical Foundations of the Common Law" (London, 1975), "Law and Fact in Legal Development" (Toronto Law Journal 17, 1967), "Trespass from Henri III to Edward III" (LQR 74), "Sale of goods in the Fifteenth Century" (LQR 17), "No Doing is No Trespass" (Cambridge Law Journal 1954) atd.

V pěti kapitolách knihy, jejímž základem se staly autorovy přednášky v Cambridge, se Milsom zaměřil na kázeňskou soudní pravomoc, vlastnické ideje, vlastnickou soudní pravomoc, na postupy a dědění, tedy na důležité otázky právního řádu feudální Anglie.

Dobře dokumentovaná práce je doplněna jmenným a věcným rejstříkem, Bibliografii nahrazuje seznam zkratek.

Kniha vyšla v edici "Cambridge Studies in English Legal History", řízené D.E.C. Yalem.

S. Balík

J. A. Fernández - Santamaria, The State, War and Peace. Spanish Political Thought in the Renaissance 1516-1559, Cambridge - London - New York - Melbourne, 1977, XIV - 316 stran

Práce prof. J.A. Fernandez-Santamarii "Stát, válka a mír", je prací z dějin politických a právních učení. Zabývá se problematikou, aktuální ve Španělsku XVI. století a neztrácející - v obecnější poloze - svou naléhavou aktuálnost ani dnes, ve XX. století.

Autor, známý i u nás řadou prací a studií, z nichž lze uvést alespoň "Erasmus on the Just War" (JHI XXXIV 2, 1973) nebo "Juan Ginés de Sepúlveda on the Nature of the American Indians" (The Americas, XXXI, April 1975), rozdělil svou práci do dvou částí. P r v n í , zahrnující časové období 1516-1539, se zabývá středověkým konstitucionalismem, křesťanským humanismem a novoscholasticismem. Autor v ní rozebírá názory odpůrců a stoupenců říše (Alfonso de Castilla na jedné straně, Alfonso de Valdés a Juan Luis Vives na straně druhé), názory Francisca de Vitorii na dobytí Ameriky, na zákonnost či nezákonnost útlaku Indiánů a konečně názory Erasma Rotterdamského, Valdése, Rabelaise a Mora na otázky války a míru. V části d r u h é , zahrnující období od r. 1539 do r. 1559, autor analyzuje, na pozadí úpadku Erasmova učení, názory Juana Ginése de Sepúlvedy (zejména také jeho postoj k Indiánům), Antonia de Guevary a Fadriqua Furió Cerioly.

I když kniha je po výtce dílem z dějin politických a právních učeních, čtenář v ní najde i značné množství právněhistorických pasáží. Jako celek dílo prof. Fernández-Santamarii pomůže lépe pochopit nejen některé momenty dějin státu a práva ve Španělsku, ale i v dějinách vytváření španělského imperia.

Kniha, doplněná bohatou bibliografií a souhrnným jmenným a věcným rejstříkem, vyšla v edici "Cambridge Studies in Early Modern History", řízené prof. J.H. Elliotem a prof. H.G. Koenigsbergerem.

S. Balík

Jean Beauté, Un grand juriste anglais: Sir Edward Coke /1552-1634/, ses idées politiques et constitutionnelles ou aux origines de la démocratie occidentale moderne. Předmluva Jean-Jacques Chevalier, Paris, 1975, 230 stran

Kniha Jeana Beauté "Velký anglický právník: Sir Edward Coke (1552-1634), jeho politické a ústavní ideje či k počátkům moderní západní demokracie" je dílem, spadajícím tematicky jak do dějin politických a právních učeních, tak do dějin státu a práva.

Autor, působící na universitě Paris II, se svou prací pokusil překlenout propast mezi všeobecnou znalostí Sira Edwarda Coka a jeho díla v Anglii a neznalostí této velké osobnosti právní kultury na kontinentě.

V souladu s tímto úsilím i se snahou podat co nejúplnější obraz tohoto slavného anglického právníka druhé poloviny XVI. a první poloviny XVII. století autor nejdříve v rozsáhlém úvodu načrtl stručný životopis Cokův, pak historické pozadí a stručný přehled právního řádu v Anglii za jeho života a konečně představil Coka jako soudce a advokáta koruny, jako nejvyššího soudce a jako člena parlamentu.

Další výklad soustředil Beusté ve dvou následujících částech knihy, nazvaných "Sir Edward Coke a "zákonodárná moc" či problém svrchovanosti ve státě" (část I.) a "Sir Edward Coke a uspořádání veřejných mocí či pravomocí a vztahy zákonodárné a výkonné mocí." Obě uvedené části jsou pochopitelně jádrem práce.

Kniha, skýtající cenné poznatky nejen pro historika právních a politických učení, ale i pro právního historika, je doplněna bibliografií a stručnou chronologií.

Práci vydalo nakladatelství Presses universitaires de France.

S. Balík

Brian Manning, The English People and the English Revolution, 1640-1649, London, 1976, X - 390 stran

Věda o dějinách státu a práva a právněhistorická analýza se nemohou obejít bez hlubší znalosti historických podmínek vzniku, trvání a zániku určité instituce či jevu. Tento aspekt vystupuje do popředí zejména při zpracovávání dějin státu a práva za revoluce, kdy se vývoj neubírá pokojným tokem, ale četnými zvraty, těžko pochopitelnými bez znalosti historického pozadí. Jednou z věcí, s nimiž se právní historik musí seznámit, jsou postavení, cíle a úloha mas v té které revoluci.

Manningova kniha "Anglický lid a anglická revoluce 1640-1649" přispívá nepochybně k takovému poznání historického pozadí a podmínek anglické buržoazní revoluce od jejího počátku do popravy krále, zrušení království a vytvoření republiky.

Zajímavou, dobře psanou knihu, užitečnou pro každého, kdo se zajímá hlouběji o anglickou buržoazní revoluci v XVII. století, doplňuje jmenný rejstřík a seznam zkratk, plnící spolu s rozsáhlým poznámkovým aparátem úlohu bibliografie.

S. Balík

**Roger Mettam, Government and Society in Louis XIV's France,
London, 1977, XVIII - 270 stran**

Kniha Rogera Mettama "Vláda a společnost ve Francii Ludvíka XIV." je pozoruhodným výběrem pramenů k dějinám Francie za vlády Ludvíka XIV.

Autor rozdělil výňatky do osmi partií: ústřední vláda (dok. 1-5), intendanté (6-20), provinční stavy (21-51), obecní správa (52-80), daně a finance (81-136), soudnictví (137-178), obchod a průmysl (179-259), revolty (260-286). Každému titulu předchází úvodní výklad. Jak je zřejmé již z uvedených titulů, najde se v Mettamově knize bohatý materiál k dějinám státu a práve ve Francii za absolutní monarchie v jejím vrcholném období.

Kniha, již předchází dobře napsaný úvodní výklad o vládě a společnosti za Ludvíka XIV., je doplněna věcným rejstříkem, usnadňujícím práci s jednotlivými prameny.

S. Balík

**R. J. Sharpe, The Law of Habeas Corpus, Oxford,
1976, XII - 254 stran**

Práce R.J. Sharpeho je revidovanou disertací, kterou autor předložil na oxfordské universitě r. 1973. Autor se v ní pokusil podat obsáhlý a kritický rozbor úpravy významné anglické právní instituce soudních rozkazů k předvádění zatčených.

Svou knihu rozdělil autor do tří částí. V p r v n í (hl. I) podává právněhistorický rozbor, ve d r u h é (hl. II-VI) se zabývá různými historickými, ústavními a někdy i nahodilými činiteli, které určují možnosti posouzení. A konečně t ř e t í část (hl. VII-X) je věnována technickým a procedurálním aspektům. Vzhledem k tomu, že instituce soudních rozkazů k předvedení zatčených se rozšířila i za hrenice Anglie do zemí, které spadají do sféry anglosaského právního systému (jako Austrálie, Kanada, Nový Zéland, Spojené státy), autor připojil četné odkazy i na literaturu těchto zemí. Z hlediska právně-historického je pochopitelně nejpřitažlivější úvodní kapitola.

Zajímavá kniha, opřená zejména o soudní rozhodnutí a zákonodérné akty, je doplněna, jak je pravidlem u anglických prací tohoto druhu, seznamem zákonů a soudních případů. Závěr tvoří rejstříky.

S. Balík

**Giovanni de Vergottini, Scritti di storia del diritto italiano.
A cura di Guido Rossi, I - III, Milano 1977, XII - 1561 stran**

Jde o posmrtné vydání drobných prací nedávno zemřelého italského právního historika (1900-1973), vyšlé jako svazky LXXIV/1, LXXIV/2 a LXXIV/3 edice "Pubblicazioni del seminario giuridico della Università di Bologna".

Pořadatel pojal do sborníku celkem 49 statí, které rozdělil do čtyř skupin. První tvoří příspěvky, týkající se poměru státu a církve, dějin komunálních ústav, studia práv v Bologni atd. Druhá zahrnuje příspěvky věnované právním dějinám Istrie a Benátek. Do třetí jsou zařazeny pamětní projevy, do čtvrté vybrané recenze.

Soubor příspěvků je doplněn bibliografií prací a podrobným rejstříkem.

S. Balík